

Internet, una oportunitat per al català

Llorenç Huguet i Rotger

Rector de la Universitat de les Illes Balears

És difícil encarar-se amb aquesta ponència amb optimisme pel que fa a les llengües minoritàries, i sobretot les minoritzades, en el procés de globalització en el qual estam inserits, tant per bé com per mal. N'hi a prou a repassar l'informe presentat a la UNESCO pel Comitè de Seguiment de la Declaració Universal dels Drets Lingüístics (DUDL), on s'assegura que «el 80 % de les sis mil llengües que es parlen actualment en el món poden desaparèixer en els propers anys». I si, a més, segons Isidor Marí, coordinador del Consell Científic del dit Comitè, cada any moren unes vint-i-cinc llengües, el panorama esdevé preocupant.

Si hom diu que un pessimista és un optimista ben informat, cal pensar que tenir la major informació possible sobre el futur de la nostra llengua ens esperonarà per adoptar mesures i posicionaments per mantenir i millorar la salut del català arreu del món. És a dir, hem de reconvertir l'amenaça que representa la globalització sobre la pervivència del nostre idioma en una oportunitat, tot incentivant l'ús correcte del català a la xarxa.

Abordaré la meva presentació amb tres apartats. Primer parlaré de cultura i globalitat; després parlaré més explícitament sobre el català a Internet, tot destacant oportunitats i reptes, i finalment us transmetré alguns aspectes que podríem copiar del Canadà per poder fer un paral·lelisme entre el català i el francès, respecte del castellà i l'anglès, aquí i al Canadà, respectivament. I com a conclusions, repartiré feina per a tothom qui vulgui aportar quelcom per millorar la situació en el futur.

1. Cultura i globalitat

Estic convençut que cap societat no podrà tenir èxit en la globalització, vista en el sentit més ampli d'informació, d'economia, de comerç, etc., si, a més de disposar d'una bona infraestructura de xarxa, no disposa d'usuaris actius i informats. Les xarxes digitals i el coneixement humà transformaran gairebé tot allò que produirà i farà.

Davant aquesta nova revolució digital haurem de fer també un replantejament de l'educació i, en un sentit més ampli, de l'aprenentatge lligant-lo a la feina com a treballadors i a la vida quotidiana com a consumidors. Avui l'aprenentatge esdevé un repte per a tota la vida. Quan un jove es llicencia a la universitat entra en un món de canvis tecnològics continus que conformen aquest nou paradigma d'economia del coneixement, en què l'aprenentatge forma part de l'activitat econòmica, i tant les empreses com els individus han descobert que han d'assumir la responsabilitat d'aprendre continuadament en el temps.

No estic pregonant una era de màquines intel·ligents; estic pregonant l'era en què les noves tecnologies permetran combinar la intel·ligència, els coneixements i la creativitat dels éssers humans per avançar en la creació de nous espais productius i de desenvolupament social. Ens ve un futur de moltes promeses i possibilitats inimaginables, però també de perills:

- a) creació d'un món dividit per la frontera de la digitalització, dels que tenen i els que no tenen possibilitats de desenvolupar-se en l'economia digital, amb el risc d'una major bipolarització de la riquesa;
- b) dificultat de transició dels desplaçats del seu treball;
- c) destrucció o, almenys, amenaça de la intimitat;
- d) augment de la pornografia i l'obsenitat, invitació a la violència, etc.;
- e) dificultats per a la cultura i la llengua, especialment pel problema de minorització de les minoritàries.

En tot cas, les noves prestacions de les aplicacions telemàtiques poden presentar-nos quatre dilemes: igualtat *versus* eficiència, llibertat individual *versus* ordre col·lectiu, valors espirituals *versus* valors materials i curt termini *versus* llarg termini. Segurament són dilemes irresolubles, però una aproximació satisfactòria podria ser imposar racionalitat i humanitat per temperar les postures dogmàtiques, generalment no desitjables.

Hom sap que, a més d'una extensió quantitativa de l'ús diari de les noves tecnologies, hi ha la necessitat d'una dimensió qualitativa de l'evolució de la cultura. Cal recordar una idea bàsica en aquest sentit: l'evolució de la cultura de massa cada vega-

da més determina l'evolució de la tecnologia que la suporta. Però avui l'evolució de la tecnologia cada vegada més determina o condiona la cultura de massa. I com a paradigma: Internet o la telefonia mòbil.

Possiblement, aquests propòsits ens semblen fora mida, però pensem per un moment amb la mentalitat d'un al·lot de dotze o tretze anys; la del meu fill, per exemple.

Ell forma part de la generació de la xarxa, com milions d'al·lots arreu del món, per als quals navegar per Internet és un joc, una inquietud i, a vegades, una manera de mostrar-se superiors als pares i als professors. Però són la generació d'empresaris, polítics, professionals..., ciutadans del futur, i tindran una cultura i una psicologia marcades per les noves tecnologies, tindran uns valors i una manera d'entendre el futur marcats per l'ús d'aquestes noves tecnologies.

La segona meitat del segle XX ha estat dominada per una generació de postguerra integrant d'una explosió demogràfica. Durant aquest període s'han establert forts models de mitjans de comunicació de massa, empresa, treball, comerç, família, joc, vida social. Els nous mitjans i la nova generació comencen a eclipsar aquests vells costums. I hi ha indicis d'una nova mentalitat en què les idees de protecció del planeta, de compartir la riquesa creada, de rebuig al racisme o sexismes seran una forma quotidiana de comportament. Ens cal escoltar les noves generacions i veure com les seves primeres experiències amb aquests nous paradigmes són fetes d'una manera més natural que les nostres, sense tants prejudicis, i amb voluntat de convertir-los en quelcom que millori el nostre món. En les seves primeres experiències podem veure els contorns de la nova cultura del treball, de la nova empresa i de la nova societat.

Per afrontar aquest futur hem de saber reaccionar de manera activa davant les possibilitats que ens ofereix la nova societat; diguem-li societat digital, o societat de la informació, o societat del coneixement, poc importa el qualificatiu. En tot cas, haurérem d'estar vigilants en la lluita de ser presents en aquest veïnatge universal, mantenint sense emperons les nostres senyes d'identitat històrica, cultural i lingüística.

Si avui creguéssim que ser menorquí, que ser balear o català, és un fet sentimental i retòric lligat amb nissagues ancestrals, ens equivocariem de totes totes. Però, en tot cas, hem de ser conscients que l'estat de la llengua és un dels primers símptomes de la salut moral d'un país. Per això, si volem reforçar la identitat, hem de produir signes de normalització i de normalitat en tots els àmbits: el polític, el social, l'escolar, l'universitari, el d'entreteniment, el mediàtic...: breu, el cultural, que els agafa tots. Sí, hem de crear signes de normalització i de normalitat. I hem de començar

amb l'eina que ens fa humans i que ens permet pensar: la llengua, que ens fa percebre el món i expressar aquesta percepció, que ens fa saber qui som i què som, arreu de tot el món.

Encara que sabem que la identitat no tan sols és la llengua, aquesta és el bessó bàsic al voltant del qual s'articula tot un conjunt complex de factors, de fets i de formes que constitueixen una memòria comuna que seria la que defineix aquesta identitat com a poble. Per això també vull remarcar que, si primer de tot tenim un problema de llengua, després tenim un problema de cultura.

2. El català a Internet: oportunitats i reptes

Quan parlem del català a Internet potser primer és convenient parlar d'Internet aquí, en general, a l'Estat espanyol. L'ús d'aquesta eina és una evidència que creix dia rere dia. Però tal vegada és interessant demanar-se d'acord amb què creix. D'acord amb què és una eina. Per a què serveix. Són pertinents les preguntes quan observem que, segons publica l'anuari 2001 de Retevisión *eEspaña* (*El País*, dimarts 26 de juny), Espanya és el tercer Estat de la Unió Europea amb menys connexions a Internet (un 15,8 %, uns 4,5 milions d'usuaris) i que, en canvi, és el que té més connexions a pàgines de contingut d'adults (38 %), que és l'eufemisme que se sol emprar per anomenar les pàgines sexuals. Evidentment, l'ús per al lleure, sigui de la característica que sigui, és tan legítim com qualsevol altre. Però em sembla que quan parlem de les grans potencialitats que té Internet per al nostre país, per a la nostra llengua, no ens hem de referir a aquest ús.

D'altra banda, tots sabem que, entre els joves, s'usa Internet, igual que els telèfons mòbils, com a eina de diversió o, més pròpiament, de relació. Tant els famosos missatges pel mòbil com els no menys famosos, i de participació massiva, xats d'Internet generen un metallenguatge, o una nova llengua si voleu, les normativitzacions del qual són encara un misteri per als més adults. I no parlem ja per a les acadèmies. Si el llenguatge de relació a través d'aquests mitjans s'emprobreix a marxes forçades és perquè no es consideren un element per treballar i desenvolupar, la qual cosa perjudica (a través del costum) les expectatives acadèmiques i professionals. En aquest aspecte, el mateix anuari citat abans assegura, com una de les conclusions, que a Espanya Internet no és percebuda com una eina per a l'estudi o les professions; és a dir, és una simple diversió.

Em sembla també que, quan parlem de la nostra llengua i les noves tecnologies,

no ens referim a l'ús massiu dels xats o de missatges pel mòbil, ni a les consegüents potencialitats reduïdores i destructores del llenguatge.

En tercer lloc, ens trobam en un Estat en què el Govern del senyor José María Aznar fa anys que ens diu que vol informatitzar tots els espanyols, amb especial atenció al sector de la població més jove i més particularment a l'estudiantil. És una intenció lloable, emmarcada en la Directriu eEurope de la Unió Europea, però que troba al davant alguns murs que ara per ara es veuen difícils de franquejar. Bàsicament, el més important és la manca d'una via telefònica que permeti l'enlairament massiu de l'ús d'Internet. D'altra banda, els costos de connexió segueixen sent massa alts per a la majoria de les famílies, les quals, no ho oblidem, tenen de mitjana una renda familiar que fa complicat i difícil poder disposar per als seus fills d'ús permanent d'Internet.

Són aquestes, si voleu, consideracions molt genèriques l'aprofundiment en les quals seria matèria d'altres treballs, però serveixen, si més no, per emmarcar de què parlam quan parlam d'Internet. Parlam d'una eina d'unes potencialitats enormes, els límits de les quals no som ni capaços d'imaginar, però ara per ara, aquí, a l'Estat espanyol, el seu desenvolupament hipotètic està constret per un cost elevat, un servei de xarxa deficient i una manca absoluta, i aquí volia arribar, d'ensenyament correcte i a bastament generalitzat sobre l'ús que se'n pot fer. Efectivament, de què ens serveix que s'usi massivament Internet les nits i els caps de setmana per fer xats, lligar, fer amics o divertir-se? De què ens serveixen tants de milions de connexions fetes a pàgines sexuals (bona part, segons sospita generalitzada, en temps laboral)?

Crec que la primera conclusió òbvia és que el català a Internet serà el que sigui, però requereix, igual que el castellà, el basc, el gallec, l'asturià o l'aranès, que els usuaris hi tinguin accés de manera molt més assequible econòmicament que ara i, segon, que les generacions més joves, els estudiants, aprenguin a usar aquesta eina correctament. Després, ja en faran el que més els plagui. Però almenys crec que caldria que a l'ensenyament mitjà es plantejàs d'una manera seriosa que cap estudiant no pogués arribar a la universitat sense conèixer acuradament com s'usa un ordinador (línia de compromís d'eEurope) i el profit que pot treure d'Internet. Us imagineu pretendre ensenyar a escriure sense almenys un llapis i un quadern per a cada alumne? Doncs això passa: mentre cada alumne no tingui el seu ordinador i connexions adequades, no li podrem ensenyar com s'utilitza aquesta eina fabulosa.

Quan resolguem, resolguin, tots aquests problemes previs podrem començar a plantejar-nos seriosament el català a Internet. Però mentre costi el que costa, hi hagi les caigudes generalitzades de xarxa que hi ha (si no és, evidentment, que l'usuari es

pugui pagar una línia més ràpida i segura i, òbviament, molt més cara) i els nostres joves majoritàriament no sàpiguen que, a més de crear nous llenguatges i divertir-se, també es pot usar per a moltes altres coses, doncs potser serà parlar per parlar.

Però, posats a parlar-ne, parlem del català a Internet.

Una primera reflexió ens porta a aquest ús a què em referia com «de diversió», que genera, igual que els missatges per telèfon cel·lular, un nou llenguatge reduït, mancat de vocals, sovint incompreensible per als adults, que no és només una anècdota més o menys divertida. Són molts els professors d'ensenyament mitjà que comencen a veure, preocupats, com apareixen als treballs i exàmens dels alumnes clamoroses absències de signes de puntuació, mutilacions de paraules... i, en fi, les primeres mostres d'aquest nou llenguatge que comença a surar a l'ensenyament reglat. Un problema que és comú a qualsevol llengua i, per tant, també al català. Flac favor ens faríem si pretenguéssim normalitzar el català a Internet sense entendre, estudiar i intentar arreglar la degradació prèvia del llenguatge dels adolescents a través de les noves tecnologies, siguin aquestes Internet o els missatges per telèfon portàtil o mòbil. La cultura catalana és demogràficament feble. Si, a més, renunciem a una generalització del bon ús del català d'una majoria dels usuaris de les noves tecnologies, aleshores encara ens disminuïm més. M'hi referia abans: usar Internet bàsicament per fer tertúlia, i en un llenguatge progressivament més empobrit, no és cap riquesa. Perjudica potencialment, des del punt de vista tant acadèmic com professional. I el que necessita el català és que, massivament, la població (la quantitat més gran possible) usi Internet com una eina acadèmica i professional. I si, a més, es diverteix, perfecte. Però des del punt de vista col·lectiu, el que necessitem són milions d'usuaris correctament capacitats.

A través de la reflexió anterior arribem a una primera constatació: la llengua i la cultura catalanes mai no podran competir en igualtat de condicions quantitatives amb el castellà i, molt menys, amb l'anglès. Una obvietat, si voleu. Sí, pot ser, però convé tenir-ho present. L'espai del català a Internet, com qualsevol altra llengua minoritària (respecte de l'anglès, el castellà, el francès...), únicament servirà per eixamplar el nostre impacte cultural si el que produïm i oferim, el que irradiem, és de qualitat. Per tant, hem de buscar de ser referència. Al major nombre d'àmbits possible. Per això, tornem-hi, requerim un ensenyament acurat de les potencialitats que presenta Internet. El camí és aconseguir que centenars de milers de joves catalans, valencians, andorrans i balears, ja als catorze o quinze, sàpiguen usar correctament Internet per als estudis, i així la usaran correctament per a la feina, i així, a la vegada, d'aquí a alguns anys, tindrem un nombre important de presències en català a Inter-

net, que en diversos àmbits podrien ser referències. Aquest és el camí que cal seguir. Buscar l'excel·lència, la qualitat. Això és sempre el nord, naturalment, per a qualsevol cultura i qualsevol llengua competitiva en el món. Però és clar que aquelles que tenen gran potencial demogràfic, com ara el castellà, o que s'han convertit en llengües franques, com ara l'anglès (especialment a Internet), tenen més facilitat per crear aquestes referències. A nosaltres, a la nostra modesta cultura, demogràficament parlant, ens és molt més difícil, i per això el repte és encara més apressant: necessitam qualitat. La qualitat és evident. Però en el món globalitzat que ens ha tocat viure, tenir-ne i no demostrar-ho a la resta del món és tant com no-res: com reduir-la a l'àmbit estrictament domèstic dins el qual en podem gaudir molt i excitar l'autocomplaença..., però no ens servirà de res. I en aquestes circumstàncies en què estam obligats a moure'ns, tancar-nos és tant com quedar envasats en una vitrina de museu. El problema, doncs, és donar-nos a conèixer. I per això Internet és la millor eina que mai hem tingut a l'abast. Però, ara per ara, o la menyspream o, com a molt, la infrautilitzam.

Quan tinguem qualitat en l'ensenyament de l'ús d'Internet serem competitius, serà el moment en què les nostres generacions educades en competència internautica seran capaces, de manera natural, d'irradiar al món la nostra presència. Repetesc. Aquesta presència només té sentit si és a partir del segell d'identitat de la qualitat. Si no, no serem res més que una curiositat antropològica, al costat de milers d'altres cultures minoritàries d'arreu del món. La cultura catalana avui manté una presència internacional molt minsa i, en tot cas, excessivament reduïda a àmbits que eren punters fa dos segles. Fixau l'atenció en els dos instruments més poderosos de la cultura d'aquest inici de segle i mil·lenni: el cinema i Internet. Sincerament, creieu que amb la presència que hi tenim, podem esperar moltes coses del futur?

Aleshores, és clar, hem de buscar qualitat i hem de saber vendre-la. En aquest món cada cop més globalitzat, dominat lingüísticament per la llengua franca que és l'anglès i, considerablement darrere però a anys llum de nosaltres, pel castellà, que té un gran domini geogràfic i demogràfic, Internet és la finestra a través de la qual ens farem un lloc, modest si voleu, en el món.

Però repetesc una vegada més: l'existència ja la tenim assegurada. Com a curiositat antropològica per a estudiosos. Del que es tracta és d'aconseguir ser una referència. Que ens coneguin. Amb què? Amb allò que estigui a les nostres mans. Amb universitaris punters, amb investigació aplicada, amb literatura..., amb el que vulgueu. Amb tot. No de tot i per tot, sinó en tots els àmbits en algun aspecte. No podem pretendre que la nostra literatura tingui una presència igual que la castellana, però sí

podem aconseguir que els nostres millors autors siguin coneguts gràcies a Internet, si en sabem fer un ús adequat. No podem pretendre que totes les nostres universitats siguin reconegudes com les millors en tot, però potser sí que tenim qualitat suficient per exportar en molts de camps, i Internet ens pot ajudar a fer-ho. I allò que no tenim, com el cine per exemple, l'hem de crear i després el podem vendre.

El català ha de ser present a Internet de manera intensa, extremant la cura perquè sigui una presència constant amb un nivell mitjà de qualitat elevada. Només així ens podem vendre, o donar a conèixer, al món. Només així podem ser i significar quelcom més que una curiositat per a iniciats en estudis antropològics o lingüístics.

I la qualitat requereix inversió prèvia, perquè no sorgeix per generació espontània. Inversió en l'educació d'allò que és un element estratègic per a qualsevol cultura que vulgui no sols sobreviure, sinó ser quelcom respectat en el món: les noves tecnologies. Mai com ara la cultura catalana havia tingut un instrument tan poderós a l'abast per donar-se a conèixer. Mai. En cap circumstància. Però l'hem de saber aprofitar. Perquè si no, de res no ens servirà. Una nova tecnologia, per si mateixa, no és res. Hem d'espavilar. I ara mateix. Perquè si no, potser ens acabarem semblant massa a aquella nova tecnologia que es digué el vídeo Betacam. Us en recordau? Doncs era una nova tecnologia, sí, però el VHS se'l menjà, i durant anys els vells aparells foren usats com a monument a la incapacitat de l'adequació de la tecnologia al mercat. D'això es tracta, fonamentalment. El català és per si mateix una llengua d'una cultura viva i dinàmica. Però si no s'adapta a allò que és la finestra del mercat globalitzat, Internet, no tindrà futur excepte com a monument cultural al que podria haver estat i no va ser.

Internet? Sí, i intensament. Tot el que puguem. Però amb objectius clars, amb mitjans suficients i sempre amb la qualitat com a nord per mostrar-nos al món.

I ara potser tindrem recursos polítics i econòmics per encarar-nos amb aquest futur, aprofitant el fet que aquest any és l'Any Europeu de les Llengües i el fet que l'Estat espanyol va ratificar, el 9 d'abril passat, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, conveni promogut pel Consell d'Europa per prevenir el declivi de les llengües regionals o minoritàries, així com per promoure que siguin parlades, escrites i ensenyades.

Hem d'estar atents a l'entrada en vigor d'aquest conveni a Espanya, el proper dia 1 d'agost de 2001. Aquesta Carta i la iniciativa eEurope, aprovada al Consell Europeu de juny de 2000 i que ha d'acabar el 2003, són dues oportunitats que hem d'aprofitar per poder aprofundir en els avantatges competitius de la utilització d'Internet en general i en l'ús del català en particular.

A tall d'exemple vull fer un repàs a l'actuació del govern canadenc pel que fa la incentivació del francès, per si, aprofitant les iniciatives anteriors, podem incorporar-les a actuacions a ca nostra.

3. Recomanacions, copiables, del govern del Canadà

És ben sabut que el govern del Canadà ha dedicat molts esforços, polítics i econòmics, per dur a terme una estratègia nacional de connectivitat i donar accés a Internet al nombre més elevat possible de ciutadans. Avui en dia encara es requereixen més polítiques i inversions del govern canadenc per tal de fer créixer la contribució als continguts i als serveis en francès a Internet.

La Comissaria de les Llengües Oficials convida el govern del Canadà a establir una estratègia per afavorir la creació d'una dinàmica d'utilització del francès a Internet. (A Espanya ni tan sols no existeix aquest comissariat i potser en un futur immediat només preocuparà el cinquè centenari del *Quixot*.)

Aquestes són les recomanacions de la comissaria canadenca que ens poden servir d'horitzó; només canviant francès per català i anglès per castellà:

1) Assegurar-se que tot quadre polític i tota acció del govern federal relatives a Internet refermin la dualitat lingüística com un dels seus principis directors i comportin l'obligació de crear un volum d'informació d'una qualitat i d'una pertinença suficients per assegurar intercanvis fructífers en llengua francesa. (Aquí, el govern de cada comunitat autònoma amb el català com a llengua oficial, amb la col·laboració del govern central, hauria de tenir la responsabilitat particular de desenvolupar una massa crítica de continguts i de serveis en català per afavorir la creació d'una dinàmica conduent als intercanvis fructífers en llengua catalana.)

2) Elaborar una estratègia integrada a la vista de la presència i de la qualitat de continguts i de serveis en francès (català) a Internet i dels mecanismes de control que assegurin una posada en marxa eficaç.

3) Oferir una vitrina de la dualitat lingüística del Canadà (Espanya) a escala mundial i amb aquesta finalitat reforçar l'eix de cooperació amb les institucions i els estats i els governs de parla francesa (països de parla catalana) per a la compartició del saber i la complementarietat dels projectes, de manera que el francès (català) sigui una llengua internacional d'accés a la cultura i a la tecnologia.

4) Augmentar el pressupost per tal de fer créixer de manera significativa, fins a l'any 2002, l'experiència adquirida per augmentar el volum i millorar la qualitat de

traducció dels documents dels ministeris i organismes federals (organismes autonòmics) abans de ser difosos per Internet.

5) Augmentar el pressupost per tal de fer créixer de manera significativa, fins a l'any 2002, la qualitat i el volum de digitalització dels documents en llengua francesa (llengua catalana) dels ministeris i organismes federals abans de ser difosos per Internet.

6) Crear un portal que presenti el conjunt de llocs artístics i culturals, econòmics i financers i científics i tècnics del govern del Canadà (govern de la comunitat autònoma) i afavorir l'establiment de nombrosos lligams electrònics sense fins lucratius.

7) Millorar els servidors web dels llocs del govern federal (govern de la comunitat autònoma) amb la finalitat de tenir en compte la característica de negociació de llengua i facilitar les recerques en les dues llengües oficials.

8) Afavorir la recerca i el desenvolupament d'utilitats lingüístiques en les dues llengües oficials amb la finalitat de desenvolupar encara més les indústries de la llengua del Canadà (de la comunitat autònoma).

9) Fer accessibles, sense costos, a Internet, les bases de dades de terminologia, els mòduls de recerca bilingües i especialitzats, i utilitats de transferència lingüística que són propietat del govern del Canadà (govern de la Comunitat Autònoma).

10) Desenvolupar, en col·laboració amb tots els ministeris i organismes implicats, una base d'utilitats a Internet per a l'aprenentatge del francès (català) i de l'anglès (castellà), com a segones llengües.

11) Elaborar i posar en marxa una estratègia d'inversions per tal d'afavorir l'expansió d'un sector privat i d'organismes sense ànim de lucre que treballin en el domini dels continguts i dels serveis en llengua francesa (llengua catalana).

12) Constituir un portal a Internet, o afavorir-ne la constitució, per tal de fer més fàcilment accessibles les informacions sobre els estats de parla francesa (les comunitats autònomes de parla catalana).

Conclusions

Acabaré com acabava una altra conferència sobre cultura i saviesa en una societat tecnològica el meu amic i company, doctor Valverde; assegurant que els condicionants que les tecnologies d'avui suposen per a la cultura en general, i per al català en particular, signifiquen feina i maldecaps per a tothom, és a dir, per a aquells que d'una manera resumida s'indiquen a continuació:

1) per als *que tenen el poder*, com a responsables de les iniciatives que ens han d'ajudar a la incorporació plena a les oportunitats de progrés i benestar que la societat avui ofereix;

2) per a *educadors i ensenyants* com a responsables de dirigir aquestes transformacions, començant per facilitar la preparació dels més joves;

3) per a *aquests joves*, que, si no compleixen les seves obligacions formatives, esdevindran, cada vegada més, uns paràsits socials;

4) per als *investigadors i innovadors*, obligats a fer entendre i comunicar a la resta de la societat els resultats i conseqüències possibles de les seves troballes;

5) per a *tots els ciutadans*, que estam obligats a reclamar a tort i a dret que ens proporcionin la informació objectiva necessària perquè, amb l'ajut del sentit de la raó, puguem contribuir de forma responsable i conscient a prendre les decisions que ens pertocuen per aconseguir un futur millor per a tothom.

Ara més que mai la ignorància de molts significa el poder d'uns quants.